

2. Chomsky N. Knowledge of Language: its Nature, Origin and Use. New York : Praeger Publishers, 1986. 307 p.20.
3. Chomsky N. Language and Thought. Wakefield, Rhode Island & London : Moyer Bell, 1993. 96 p.
4. Chomsky N. The Minimalist Program. Cambridge, Massachusetts / London, England : the MIT Press, 1996. 420 p.
5. Dawson M. R. W. Understanding Cognitive Science. Malden, Massachusetts, USA : Blackwell Publishers, 1998. 336 p.
6. Evans V. The Language Myth: Why Language is not an Instinct. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 304 p.
7. Langacker R.W. An Overview of Cognitive Grammar // В. Rudzka-Ostin (ed.). Topics in Cognitive Linguistics. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1988. P. 3-48.

КОНСТРУЮВАННЯ КОНФЛІКТУ В ДРАМАТИЧНИХ ТВОРАХ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА: ЕТИЧНА ПАРАДИГМА

Миронюк В. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри теорії і методики журналістської творчості
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Важливим питанням сучасної літературознавчої науки є дослідження особливостей мистецького процесу в Україні кінця ХІХ – початку ХХ століть, зокрема творчого шляху письменників. Одним із відомих митців, визнаних світовою спільнотою, є Володимир Винниченко, який своїм літературним доробком, власною життєвою позицією яскраво й багатогранно представляв нову українську культуру. Його філософські погляди суголосні з теоріями західноєвропейських мислителів, саме він перебував біля витоків нового мистецтва, яке поставило за мету залучення української літератури до надбань і відкриттів європейського масштабу. Володимир Винниченко творив на зламі двох культурно-стильових епох і шукав нові форми, прийоми й засоби для художнього пізнання людини в нових реаліях її буття, моделюючи найрізноманітніші людські типи, експериментуючи зі сюжетами та конфліктами, оновлюючи тематику й проблематику.

Активізація літературознавчих рецепцій письменницького доробку В. Винниченка в останні десятиліття викликана потребою багатоаспектного аналітичного усвідомлення творчості цього талановитого письменника. Опубліковані літературознавчі розвідки (А. Горбань, В. Панченка, С. Барабаша, О. Гнідан, Г. Костюка, С. Михиди, Л. Мороз, Г. Сиваченко, Т. Гундорової) демонструють увагу дослідників до проблемно-тематичних, стильових, жанрових, компаративно значущих особливостей його прози й драматургії. Актуальними й малодослідженими є такі проблеми: зв'язок світогляду і творчості; розбіжність декларованого та художнього, етичний вимір (Винниченкова концепція «чесності з собою»), співвідношення «правди життя» й авторської ідеї тощо. Поетика драматургії В. Винниченка отримувала переважно фрагментарну літературно-критичну оцінку.

Метою роботи є характеристика конструювання конфлікту в драматичних творах Володимира Винниченка.

Важливість етичного аспекту як визначального для мистецького стилю Винниченка підкреслювало багато дослідників творчості митця, зокрема, Леся Українка, виокремивши визначальний принцип всієї творчості письменника: новий погляд на взаємини особистості й середовища. Леся Українка порівнює Винниченка з Гауптманом – за тією ознакою, передусім, що в них «людина натовпу» є «Людиною у повному сенсі слова», а також за тією, що людину ту в них «залишено у своєму середовищі й разом з тим висунуто на перший план так близько, що й середовище перестало здаватися тлом, розділившись на рівноцінні, але не рівнозначні фігури... в цих творах наче б нема другорядних персонажів – у тому сенсі, що вони, персонажі, – «кожен з них» – «не втрачають значення й цікавості... як це буває й у дійсному житті, служить ще й сам собі метою...» [4, с. 169]. Саме у визнанні цієї самодостатності, суверенності кожної особистості побачила Леся Українка новаторство своїх сучасників, яких на цій підставі назвала новоромантиками, і серед них – Винниченка.

Художній конфлікт відіграє у драматургії («Чорна Пантера і Білий Медвідь», «Мemento») митця домінуючу роль. Варто зауважити на типологічних збігах у творчості Ібсена і Винниченка, які зумовлені суспільними, культурними та літературними чинниками, що творять певний спільний контекст, характерним для якого є взаємопроникнення філософських ідей часу, соціально-економічних теорій, наукових досягнень у вивченні психології людини тощо. Визначальною ж для цього контексту є нова модерна мистецька свідомість, яка має вплинути на суспільство й історію [6, с. 169].

Спільна мистецька установка на «драму ідей», на освоєння суперечностей часу зумовлювала і коло проблем, які поставали, осмислювалися в драматургії обох митців: Ібсена та Винниченка. Їхнім

джерелом була суспільна свідомість кінця XIX – початку XX століття, що демонструвала одні й ті ж внутрішні суперечності. «Ібсенівська постановка конфліктів вплинула на українського митця як творчий імпульс, викликаючи бажання продовжити теми під власним кутом зору» [7, с. 53]. Винниченка з Ібсеном в контексті дискусійної драми споріднює тип конфлікту: переплетення зовнішнього з внутрішнім при домінуючій ролі останнього. Характер конфлікту – зведення соціальних протиріч до питань моралі – також демонструє паралелі. Спільним для Ібсена і Винниченка є й те, що їхня художня практика творчо поєднувала різні естетичні засоби, вводячи їх у структуру конфлікту із функціональною метою, відповідною художнім завданням та ідейному спрямуванню п'єс [7, с. 54]. До спільних способів та прийомів, що стосуються насамперед рецепції змодельованих драматургами конфліктів, належать його відкритість, риторика, іронія, суперечка, парадокс, притча. Усе це передбачає діалог з читачем.

Слід зауважити, що Володимир Винниченко і на тематичному рівні експериментував в етичній площині. На початку XX ст. тема кохання, шлюбу, статевих стосунків, як відомо, стала об'єктом наукового інтересу й вивчення у різних галузях науки. Розгортаючись на тлі грандіозних соціальних зрушень, боротьба проти репресивної моралі, зокрема критика традиційного шлюбу, вимоги емансипації жінки, відстоювання права вчених досліджувати людську сексуальність, не могла не спричинити змін у громадській думці. Для В. Винниченка такі суспільні настрої відкривали широкі можливості для висвітлення проблеми кохання та шлюбу. Цікавою ідеєю є для митця вдосконалення шлюбу, звільнення його від традиційної моралі. Про це йдеться в щоденнику: «Усе ж таки хочу вірити принаймні в те, що кожне явище має свої причини, або, інакше, має зв'язок з іншими явищами. І от я хочу з маси приладів шлюбу вивести яку-небудь закономірність хоч для нещасних шлюбів» [1, с. 125]. Порушивши проблему шлюбу, письменник намагається розглядати її в одній площині з такими поняттями, як «кохання» і «дитина». Саме навколо дитини розгортаються родинні катаклізми. Для В. Винниченка, якому в молоді роки довелося пережити втрату дитини, тема місця дитини в житті, у взаєминах її батьків – мала особливе значення, до неї він вертається знову й знову. Важливими для письменника є ставлення батьків до дитини для розкриття у зв'язку з нею життєвої позиції людини.

У розкритті джерел Винниченкових ідей допомагає його щоденник, де він згадує, що у Віденському університеті читав не лише Ніцше, а й Анрі Бергсона, Станіслава Пшибишевського, М. Бертеля, австрійського психіатра Зігмунда Фрейда. Всі ці письменники, як зазначає Г. Костюк [5], цікавилися тими самими справами, котрі Винниченка: проблеми кохання, спадковості, свідомості й підсвідомості, інстинкту й розуму,

моралі, етики, стосунків між чоловіком і жінкою та пов'язані з цим питання суспільної поведінки людини. «Першою моєю літературно-драматичною працею була п'єса «Дисгармонія», написана в 1905 році. Темою її є вічний розлад між вищою свідомістю людини і практичною діяльністю, між проголошуваними поняттями саможертвовного альтруїзму та інстинктами егоїзму. Роман «Чесність з собою» був розвитком ідей «Дисгармонії». У наступних драматичних роботах мене займав конфлікт між стихійними, первісними, вічними силами, непіддільними людській волі, з одного боку, і, з другого, – людськими законами, часовими й умовними. У п'єсі «Чорна Пантера і Білий Медвідь» інстинкт материнства вступає у боротьбу з сильною пристрастю людини – мистецтвом» [6, с. 119], – писав В. Винниченко.

Питання про можливість «перебудови шлюбу» цікавило В. Винниченка у ширшому контексті проблеми «перебудови людини»: чи можливо самому істотно змінити себе, людину, подружжя, родину, суспільство, людство. Потяг до універсальних питань з'явився у Винниченка ще в часи його літературної молодості, а згодом, задумуючись над «проблемою статі», він вдавався до літературного експерименту, випробовував різноманітні сполуки, варіанти життєвих колізій.

Отже, Винниченкову постановку і розвиток конфліктів цілком упевнено можна трактувати як шлях від літературних джерел до самостійного художнього осмислення й індивідуально-творчої трансформації змісту і форм західних зразків нової драми. Багатовимірність його п'єс має таку природу, що кожному поколінню відкриватиметься в них щось нове, не побачене попередниками й актуальне для них.

Література:

1. Винниченко В. Щоденник. Т.1. К. : Смолоскип, 1980. 499с.
2. Гіряк М. Поняття автора й авторської свідомості в контексті термінологічних проблем сучасного літературознавства. *Вісник Житомирського державного університету*. 2005. Вип. 22. С. 168–172.
3. Гундорова Т. Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. Львів: Літопис, 1997. 297 с.
4. Гуменюк В. Європейська модерна драма як тло творчих поглядів В.Винниченка. *Всесвіт*. 2002. № 1–2. С.169–186.
5. Костюк Г. Світ Винниченкових образів та ідей. *Слово і час*. 1990. № 7. С. 14–16.
6. Панченко В. Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості: книга розвідок та мандрівок. К., 2004. 280 с.
7. Хороб С. Українська і західноєвропейська експресіоністська драма: поетика діалогу й реплік. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 6. С.53 – 56.